

АНТОЛОГИЯ НА СТАРАТА СРЪБСКА ЛИТЕРАТУРА¹

Литературата на българи и сърби през Средновековието е най-добра илюстрация за извънредно близките културни връзки между двата съседски и братски народи, за постоянно взаимствуване на ценности от едната литература, които проникват в другата литература. Отделни произведения, литературни жанрове и школи, стил и език са предмет на това книжовно общуване. Започнало още от първите десетилетия на славянската писменост, то продължава чак до края на XVIII в., когато започва нов етап в литературните връзки между българския и сръбския народ — връзки на техните нови литератури. Този дълъг период на литературни взаимоотношения, разбира се, има своя история, периоди на подем и снижение, свой характер и обсяг на действие, типични проявления, обикнати жанрове и книжовници, характерни стилно-езикови особености.

За съжаление историята на тези трайни и плодоносни връзки на старата българска и сръбска литература никак не е проучена. Няма цялостни изследвания по проблема, пък липсват и по-специални, макар и по-малки проучвания по него. Те особено много престанаха да се явяват от Първата световна война насам. Много ценен труд в тази насока даде видният хърватски учен, световно известен славист В. Ягич, който през 1867 г. обнародва своята „История на сърбо-хърватската литература“. Характерно за него е това, че той разглежда развитието на сръбската литература в тесен досег с развитието на старобългарската литература, особено през първия техен период. В тази област сториха доста много някои руски учени.

По-пълното, по-цялостно и точно проучване на старата българска литература не може да стане, без да се държи сметка за

старата сръбска литература — период в нейната история, главни представители, литературни школи, тенденции и пр. Това именно определя у нас интереса към всяка научна публикация, свързана с тази материя. За българския читател толкова по-ценна се явява такава публикация, която събира на едно място повече материали из богатата сръбска литература през средните векове.

Такъв труд е Антологията на старата сръбска литература, съставена от проф. Джордже Сп. Радоичич (Белград 1960 г.). Авторът е един измежду най-добрите сръбски учени медиенисти, изтъкнат работник в областта на средновековната сръбска история и литература. В тази област той е публикувал много проучвания, някои от които досягат и български въпроси (напр. Димитър Кантакузин, славянски ръкописи в Хилендар и др.). Проф. Дж. Радоичич особено много обича да работи със стари славянски ръкописи, от които често обнародва нови и интересни материали. Той е един от славянските учени, които след Втората световна война са посетили Света гора, от гдето е извлякъл много ценен материал върху историята на сръбската и българската литература. Може да се надяваме, че той ще намери сили и време, за да публикува по-цялостно някои от тези материали.

Съставената от него „Антология на старата сръбска литература“ е изразът на такава голяма любов към тази литература. Тя е многогодишно дело, плод на упорит труд и на богата ерудиция. В нея е събрано, по преценка на съставителя, голяма част от най-ценното, което съдържа старата сръбска литература. Включени са творби на сръбски книжовници от XI до XVIII в., по-големи и по-малки, някои творби са дадени изцяло, а други — в избрани части. В хубав превод читателят се запознава с книжовното дело на редни писатели, чувствава техните радости и страдания, тяхната обич и омраза, усещат патриотичния патос на книжовниците. Така добре са представени особено по-

¹ Антология на старата сръбска литература (XI—XVIII век). Избор, преводи и обяснения от Джордже Сп. Радоичич. Београд 1960, 569 стр.

обемните по творчество писатели, като: Дуклянин из Краина, Дуклянин из Бар; Стефан жупан, Сава, Теодосий, Данилов ученик (XIV) в.), Данило млади, Константин Костенечки, Крушедолец, Паисий Грабовачки, Атанасий Даскал Србин, Иеротей Рачанин и др.

Материалът е разнообразен: житие, похвала, летопис, стихотворение, пътешествие, философско-религиозни размисления. Като жанр преобладават житията. Подбраните пасажки се обединяват в една основна задача: да разкрият обичаите към родината, към сръбската земя и сръбския народ. Тази обич най-добре е показана в многобройните съчинения, свързани с турското нашествие и робство. Блестящ израз тя намира в прекрасната похвала за княз Лазар — героя на Косовската битка през 1389 г. Писана от Данило млади към края на XIV век, тя е нещо изключително не само в историята на сръбската литература, но също така и в историята на другите средновековни литератури. На призова на княз Лазар да се бори с героически срещу жестокия завоевател, неговите воеводи, изявявайки такава готовност, отговарят: „Бог ни роди, а ти ни възпита. Ще умрем, за да живеем в бъдещето. Не ще пощадим своя живот, та след това да бъдем хубав пример за другите“.

В антологията са използвани и съчинения на някои български книжовници, като Димитър Кантакузин, Вл. Граматик, Григорий Цамблак, Константин Костенечки, поп Пейо, Матей Граматик и други.

Особено важна и ценна част от антологията представляват бележките, дадени от проф. Радоичич към отделните автори и произведения. Тук именно проличава доброто познаване на научната литература от съставителя на антологията. Тези бележки, както сам пише проф. Радоичич, са съобразени с характера на изданието, поради

което те са кратки. Това обстоятелство освобождава автора от задължението да бъде изчерпателен в библиографско отношение. Казано е най-нужното за съответния писател и за съответната книжовна творба. Бележките са извънредно ценни, особено поради факта, че в тях се дава най-новата научна литература по отделен въпрос. Някои от тези бележки имат характер на кратки научни статии. Защото в тях не само се дават установени вестии, но твърде често се подхвърлят на оценка известни факти, правят се съпоставки и предположения, стига се до определени изводи. Изобщо, бележките на проф. Радоичич ориентират читателя по далечния въпрос и може да го улеснят при нови научни издирвания. Това именно е най-хубавата им страна. Към някои от тях може да се направят критични бележки, но общо те са написани в един трезв тон, без никакви особени увлечения.

Книгата на проф. Дж. Сп. Радоичич „Антология на старата сръбска литература“ е ценна не само за сръбския читател; тя придобива особена цена с това, че дава възможност на чуждестранния читател да се запознае с богатството на старосръбската литература. Специално за нас, българите, важно е и това, че антологията дава възможност да се правят съпоставки с нашата стара литература. А това има особено значение.

И накрай две бележки към изданието. Може би щеше да бъде добре, ако се дадеше (макар и на някои места само) оригиналният старославянски текст, за да се почувствува ползът на старинността. И, второ, не е ли по-добре една антология на старата сръбска литература да се печата с кирилица, а не с латиница? Кирилицата е нейният естествен въздух!

БОНИУ СТ. АНГЕЛОВ

РОБИНЗОНАДАТА НА ЕДИН ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ АВТОР

„Всичко онова, което се казва за нас, е фалшиво, но не по-фалшиво от това, което ние сами мислим за себе си“

Пол Валери

Макар декадентството на Запад през края на миналото столетие да отбелязваше повратен пункт към нанадолнището и разрухата, все още проблясваха светлини от минало величие, все още гърмяха могъщи гласове, все още се раждаха интересни идеи. Само половин столетие оттогава и

ние не можем да познаем нищо от онова, което някога е било „дивните Сарди“ на буржоазната култура. Последните големи представители на критическия реализъм на Запада се наклониха на ляво и напуснаха потъващия кораб, на буржоазията: Анатол Франс, Томас Ман, Ромен Ролан и